

Та лист Кравчука такого ефекту як лист Капиці не мав. Ми ніколи не дізнаємося, що було написано в листі Кравчука до Сталіна, і ким був той військовий, який до нього приходив, – скоріше за все це був не військовий, а енкаведист.

Досудове слідство велося таким же способом, як і кампанія шельмування. Для прикладу: роззброєння царської поліції в Києві, в якому в перші дні після лютневої революції 1917 року брав участь Кравчук, стала для слідчого військовою службою в армії Центральної Ради, термінологічна діяльність – контрреволюційною діяльністю на культурно-ідеологічному фронті, а оздоровчо-спортивні групи при Академії наук – підпільними терористичними загонами.

23 вересня 1938 р. на закритому засіданні Військової Колегії Верховного Суду СРСР – «тройки», як тоді казали, яке продовжувалося всього лише 1,5–2 хвилини, Кравчука засудили до 20 років тюремного ув'язнення з конфіскацією майна. В останньому слові підсудний попросив лише дати йому можливість завершити розпочату наукову працю в галузі математики.

Ув'язнення Михайло Кравчук відбував в таборі на золотодобувній копальні Мальдяк у Магаданській області. Від в'язнів, які там перебували й лишилися живими знаємо, що у вільний від роботи час Кравчук обдумував і записував на листочках паперу якісь математичні формули, а листочки здавав начальникові табору. Куди ділися ці записи Кравчука – невідомо. Помер Михайло Пилипович у таборі на Колімі 9 березня 1942 року, на 51-му році життя. Від людини залишився лише короткий запис у тюремному журналі: «Зек Кравчук М. Ф., личное дело № 238943, зарыт на глубине 1,5 метра головой на запад, от командировки 1250 метров на север». Могила, якщо й була, не збереглася, точне місце де лежать кості Кравчука невідоме.

Так Україна втратила одного зі своїх відданих синів, а світова математична наука – одного з видатних вчених, життя якого обірвалося в розквіті таланту.

Роман Мисак

Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології
Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕКСТОВЕ МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ

© Мисак Р. Т., 2013

*Державною мовою в Україні є українська мова
(ст. 10 Конституції України,
редакція станом на 12.06.2013)*

Поштовхом до цього термінологічного дослідження стало повідомлення в засобах масової інформації [14] про рішення одного із судів м. Львова у справі Л. проти Samsung Electronics в Україні. Позивач у своїй заяві ґрунтувався на ст. 15 Закону «Про захист прав споживачів» і ст. 26 Закону «Про основи державної мовної політики»¹, відповідно до яких маркування на товарах має бути здійснено насамперед державною мовою. Претензії позивача, зокрема, стосувалися текстових написів не державною мовою на панелі керування придбаної ним пральної машини «Sumsung». Однак суд вирішив, що нанесення текстових написів не державною мовою на панелі керування побутової техніки не є порушенням прав споживача й українського законодавства, а самі текстові написи трактував як елементи дизайну машини, а не маркування. У зв'язку з цим виникає два питання: якою мовою потрібно здійснювати текстове маркування товарів? та – які текстові написи на товарах підпадають під поняття **маркування**? Щодо першого питання є однозначна відповідь на офіційній

¹ «Маркування товарів, інструкції про їх застосування тощо виконуються державною мовою і регіональною мовою або мовою меншини. За рішенням виробників товарів поруч із текстом, викладеним державною мовою, може розміщуватися його переклад іншими мовами» (ч. 3 ст. 26 Закону України «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI від 03.07.2012.)

інтернет-сторінці Міністерства юстиції України. У своєму дописі «Щодо питання маркування імпортованих товарів державною мовою» [8] начальник відділу зовнішньо-економічного законодавства Департаменту фінансового законодавства Ганна Мандра зазначає «Маркування дає споживачу інформацію про те, що він збирається придбати. ... Для того, щоб споживач мав змогу отримати необхідну інформацію, вона має бути викладена зрозумілою йому мовою (особливо це стосується імпортованих товарів). ...відомості мають бути виконані українською мовою за винятком торгової марки, логотипу компанії чи її назви або власної назви продукту, що можуть виконуватися іноземними мовами». Та й ст. 26 Закону «Про основи державної мовної політики» досить однозначно вказує, що маркування повинно бути здійснено насамперед державною мовою¹. Цікаво зауважити, що у п. 49 Додатку 1 до Технічного регламенту безпеки машин² (прийнятого постановою Кабінету міністрів України № 62 від 30 січня 2013 р.) зазначено: «Інформація чи застереження на машинах повинні надаватися переважно у формі символів і піктограм, що легко сприймаються. Будь-яка письмова або усна інформація чи застереження повинні бути складені **українською мовою**» [11].

Щодо відповіді на друге питання, то виникла необхідність у більш докладному дослідженні з аналізом нормативних документів, словників та фахової літератури з товарознавства.

Маркування та маркування: технологічний процес та його результат

Перш ніж дати відповідь на друге питання розглянемо етимологію слова **маркування** та відмінність між термінами **маркування** – **маркування**, яку не завжди враховують у документах та фаховій літературі.

Віддієслівний іменник **маркування** є запозиченим. Походить від німецького *Marke, merken* «значити, позначати» [6]. Великий тлумачний словник сучасної української мови [1] так розкриває значення слова **маркування**: «спец. 1) Дія за знач. маркувати. *Маркування сталі*. 2) Марка на виробках, товарах». Необхідно зауважити, що в поданому визначенні не розрізняють технологічний процес маркування, та результат цього процесу. Як зазначає в [5] М. Гінзбург «технологічний процес потрібно подавати або дієсловом **маркувати** або віддієслівним іменником **маркування**, а нанесені на виріб знаки – віддієслівним іменником **маркування**». Була спроба ввести на позначення результату технологічного процесу термін **марківка** (ДСТУ 2068-92), однак він не прижився серед фахівців. Однак не у всіх документах, зокрема нормативних, та фахових публікаціях розрізняють цю відмінність. Державні стандарти України на терміни та визначення понять повинні через певний період часу (звичайно це 10 років) бути переглянуті з метою уточнення, доповнення та унормування термінології. Але це не завжди має місце. Тому в стандартах можна зустріти неточності й огріхи. Наприклад, у чинному ДСТУ 2949-94 «Насіння сільськогосподарських культур. Терміни та визначення» визначення терміна **маркування насіння** (технологічний процес нанесення певної інформації) сформульовано як «умовне позначення, слово, торговельна марка, символ чи малюнок, нанесені на упаковці з насінням чи закріплені на ній».

У сучасній науково-технічній літературі та нормативних документах на позначення результату процесу все частіше зустрічається термін **маркування** (напр., ДСТУ 3993-2000 [9]).

У Вікіпедії (вільна енциклопедія) подано такі визначення термінів **маркування** та **маркування**:

1. «**Маркування** – це процес нанесення **маркування**. Нанесення тексту, умовних позначень та малюнків на пакування та (чи) продукцію. У процесі наноситься комплекс відомостей різного характеру щодо продукції, процесу чи послуги у вигляді тексту, окремих графічних, кольорових символів (умовних позначень) та їхніх комбінацій. Воно наноситься, у залежності від конкретних умов, безпосередньо на виріб, упаковку (тару), ярлик, етикетку чи в супровідну документацію» [2];

² машина: «сукупність взаємозв'язаних частин або компонентів, з яких принаймні один є рухомим, що мають у своєму складі або пристосовані до приєднання силового приводу іншого, ніж безпосередньо прикладене зусилля людини або тварини, та з'єднані для виконання визначених функцій» [11].

2. «**Маркування** – нанесені на виріб знаки, які характеризують цей виріб. До **маркування** відноситься текст, умовні позначення та малюнки на паковання та (чи) продукції» [3].

Джерелом цих статей у Вікіпедії зазначено ДСТУ 2887-94 «Паковання та маркування. Терміни та визначення» [10].

Тлумачення терміна *маркування* в нормативних документах

Термін **маркування** можна зустріти в низці Державних стандартів України на терміни та визначення понять, зокрема: ДСТУ 2068-92 «Вироби з паперу та картону. Технологія», ДСТУ 2148-93 «Пилопродукція», ДСТУ 2391-94 «Система технологічної документації», ДСТУ 2914-94 «Кручені текстильні вироби», ДСТУ 2949-94 «Насіння сільськогосподарських культур», 2888-94 «Пакування та консервація», ДСТУ 2887-94 «Паковання та маркування», ДСТУ 2785-94 «Технологія та устаткування ткацького виробництва», ДСТУ 2515-94 «Устаткування для пакування харчових продуктів», ДСТУ 3321-96 «Система конструкторської документації», ДСТУ 3993-2000 «Товарознавство» тощо [9; 10; 13]. Хоча перелічені стандарти є різногалузевими, однак підхід до розуміння терміна **маркування** в них майже однаковий і ґрунтується на визначенні, поданому у ДСТУ 2391-94 «Система технологічної документації»: **маркування** – це нанесення тексту, умовних позначень та малюнків на упаковці та (чи) продукції. А в наказі Держспоживстандарту за № 487 від 28.10.2010 в 3-му розділі Технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів наголошено що **маркуванням** є всі нанесені на виріб слова, а саме: «маркування – усі слова, описи, знаки для товарів і послуг, назва марки, зображення чи символи, що стосуються харчових продуктів і розміщені на будь-якій упаковці, етикетці (стікері), споживчій тарі, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладиші, документі, повідомленні, інших елементах упаковки, що супроводжують чи належать до цього виду харчових продуктів».

Щодо тлумачення **маркування** побутових електровиробів (наприклад, пральних машин) треба перш за все користуватися стандартами ДСТУ 2391-94 «Система технологічної документації», ДСТУ 2887-94 «Паковання та маркування» [10] та ДСТУ 3993-2000 «Товарознавство» [13]. У перших двох стандартах процес нанесення (будь-якого) тексту на виріб позначають терміном **маркування**. У ДСТУ «Паковання та маркування» [10] розрізняють **транспортне** і **споживче маркування**. **Транспортне маркування** наносять на тару й воно містить інформацію щодо адресата, відправника та способів поводження з упакованою продукцією під час її транспортування та зберігання. **Споживче маркування** наносять переважно на саму продукцію й воно, зокрема, містить інформацію про способи поводження з продукцією під час її використання (експлуатації).

У ДСТУ «Товарознавство» [13] у розділі **5.4 Інформація про товар** подано таке визначення **маркування товару**: «Ідентифікаційна умовна позначка на кожній одиниці (партії) товару ... з інформацією відповідно до вимог чинних нормативних документів». У цьому ж розділі введено термін **інформація про товар** з таким визначенням: «Подані в документальній або образній формі відомості про товар, місце і час його виготовлення, ціну, правила поводження з ним та догляд за ним, спосіб вживання ...». Таким чином, цей термін позначає, зокрема, інформацію щодо написів біля функційних кнопок на панелі керування пристроєм для його увімкнення та задання режимів роботи.

Отже, будь-який текст, нанесений виробником на виготовлену продукцію є **маркуванням**, як результат нанесення, тобто **маркування**.

Тлумачення терміна *маркування* у фаховій літературі з товарознавства

Для подальшого дослідження терміна **маркування** серед сучасної фахової літератури з товарознавства було розглянуто два підручники «Експертиза товарів» [7] та «Товарознавство непродовольчих товарів» [4].

Маркування в товарознавстві розглядається як засіб інформації про товар. В обох цих підручниках подане таке визначення **маркування**: «текст, умовні позначення або малюнок, нанесені на пакування і (або) товар, а також інші допоміжні засоби, призначені для ідентифікації товару або окремих його властивостей, доведення інформації до споживача про виготовлювачів (виконавців),

кількісні і якісні характеристики товару», а також зазначено джерело – ДСТУ 2887-94 «Пакування та маркування».

Звичайно маркування товарів та пакування містить основні, додаткові та інформаційні надписи, маніпуляційні знаки з вантаження, перевезення, а також додаткові вказівки, які характеризують країну-виробника. Залежно від місця нанесення розрізняють маркування виробниче й торговельне.

Виробниче маркування – нанесення виготовлювачем (виконавцем) тексту, умовних позначень або малюнків на товар і (або) пакування та (або) інші носії інформації.

Торговельне маркування – нанесення продавцем тексту, умовних позначень або малюнків на товарні або касові чеки, пакування і (або) товар.

Розглянемо виробниче маркування, яке наносить виготовлювач (виробник) на свій виріб. Основними функціями цього маркування є: 1) інформаційна; 2) ідентифікаційна; 3) мотиваційна; 4) емоційна. Різновидом виробничого маркування, що виконує інформаційну функцію, є **енергетичне маркування**³ (дивись, наприклад, Технічний регламент енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення, затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 5 від 6 січня 2010 р.). **Інформаційна функція виробничого маркування** як одного із засобів товарної інформації є основною. Це визначає співвідношення між різними видами інформації – основоположною, споживчою та комерційною. Найбільша питома вага припадає на основоположну (асортимент, якість, кількість, вартість тощо) й споживчу інформацію, менше – на комерційну. При цьому основоположна інформація на маркованні дублює той же вид інформації в товарноспровідних документах (ТСД), які відносяться до комерційної інформації. **Споживча інформація** ґрунтується на експлуатаційних документах. **Експлуатаційні документи** (ЕД) – документи, що призначені для передачі й збереження інформації про правила експлуатації складнотехнічних товарів (напр., пральних машин), використання й обслуговування яких не потребує спеціальної підготовки. На відміну від ТСД, призначених в основному для продавців, ЕД виступають як носії споживчої інформації. Продавці можуть використовувати **споживчу інформацію** під час консультування покупців і роз'яснення їм переваг споживчих властивостей конкретних товарів, особливостей їхньої експлуатації (наприклад, використовуючи текстові написи на панелі керування пральної машини).

Розглянемо більш докладно **структуру маркування**. Маркування може містити три складові елементи: короткий текст, малюнок й умовні позначення товару або інформаційні знаки. Ці складові елементи відрізняються співвідношенням і ступенем доступності товарної інформації, широтою розповсюдження й виконанням різних функцій.

Текст, як форма письмової інформації, є найбільш поширеним та найбільш містким за кількістю надаваної покупцю інформації складовим елементом виробничого й торговельного маркування. Текст може виконувати всі основні функції маркування, але йому найбільш властиві **інформаційна й ідентифікуюча функції**. У текстовому елементі маркування можуть бути використані всі форми письмової інформації: літерна, цифрова, словесна. Словесна інформація є найбільш доступна за умови зрозумілості мови і термінів. Питома вага тексту в маркованні, залежно від його призначення й носіїв, становить 50–100%.

Таким чином **текстові написи** на пристроях, які визначають функційні характеристики пристрою, можна віднести до **виробничого маркування**. Вони є носієм необхідної **споживчої інформації** та здійснюють **інформаційну функцію маркування**.

³ «енергетичне маркування – подання споживачам інформації про рівень ефективності споживання електрообладнанням енергії та інших ресурсів, а також додаткової інформації шляхом прикріплення (нанесення) енергетичної етикетки; додаткова інформація – інформація про роботу електрообладнання, яка може бути використана для обчислення обсягу споживання ним енергії та інших ресурсів; енергетична етикетка – картка встановленої форми, яка містить інформацію про рівень ефективності споживання електрообладнанням енергії та інших ресурсів (клас та показники енергетичної ефективності), а також додаткову інформацію» (Технічний регламент енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення, затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 5 від 6 січня 2010 р.)

Висновок

Законодавчо закріплено, що маркування товарів (особливо це стосується імпортованих товарів) здійснюється насамперед державною мовою. Унаслідок термінологічного дослідження на підставі словників і наукових статей [1; 5; 6], нормативних документів [9–13], фахових видань з товарознавства [4; 7] встановлено, що всі текстові написи, умовні позначення та малюнки, нанесені виробником на свою продукцію, є **маркуванням**, а саме нанесення позначається терміном **маркування**. Зокрема, це стосується текстових написів на панелі керування пральної машини Samsung як прикладу **виробничого маркування** побутових електроприладів, які відображають функційні можливості цього побутового приладу і є носієм **споживчої інформації**, тобто є **споживчим маркуванням**.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с. 2. Вікіпедія: вільна енциклопедія : Маркування [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Маркування>. 3. Вікіпедія: вільна енциклопедія : Маркування [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Маркування>. 4. Войнаш Л. Г. Товарознавство непродовольчих товарів / Л. Г. Войнаш, І. О. Дудла, Д. І. Козьмич та ін.; Під ред. Л. Г. Войнаш. – К. : НМЦ «Укоопосвіта», 2004. – 436 с. 5. Гінзбург М. Д «Маркування» чи «маркування»? // Харчова і переробна промисловість, 2006. – № 7. – С. 11–12.; «Маркування» чи «маркування»? [Електронний ресурс] // Галузевий Нормативно-термінологічний центр нафтогазового комплексу. – Режим доступу: <http://msu.kharkov.ua/tc/cons/markir.html>. 6. Етимологічний словник: в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Укл. Болдирев Р. В., Коломієць В. Т., Лукова Т. Б. та ін.; Редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1989 – 3 т. – 552 с. 7. Коломієць Т. М. Експертиза товарів : підручник / Коломієць Т. М., Притульська Н. В., Романенко О. Л. та ін. – К. : КНТЕУ, 2001. – 274 с. 8. Мандра Г. Щодо питання маркування імпортованих товарів державною мовою [Електронний ресурс] / Ганна Мандра // Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/31905>. 9. Національний банк стандартизованих науково-технічних термінів (ДП «УкрНДНЦ») [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrindnc.org.ua>. 10. Пакування та маркування. Терміни та визначення: ДСТУ 2887-94. – Держстандарт України, 1995. – 16 с. 11. Про затвердження Технічного регламенту безпеки машин: Постанова Кабінету міністрів України № 62 від 30 січня 2013 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/62-2013-n/page>. 12. Про затвердження Технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 487 від 28.10.2010 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0183-11>. 13. Товарознавство. Терміни та визначення : ДСТУ 3993-2000. – Держстандарт України, 2000. – 24 с. 14. Шкатов О. Львівські судді поставили побутову техніку вище за мовні закони [Електронний ресурс] / Олекса Шкатов // КОМЕНТАРІ: [comments.ua](http://ua.comments.ua/life/200570-lvivski-suddi-postavili-pobutovu.html). – 24.04.2013. – Режим доступу: <http://ua.comments.ua/life/200570-lvivski-suddi-postavili-pobutovu.html>.